

The Prevalence of the Virtual Social Networks Use and their Pathology in the Student Teachers of the Farhangian University

Masumeh Nemati¹, Masumeh Rezaeimanesh^{2*}, Refaeil Azadian³, Mohamad Zoleikani⁴

1. Ph.D. in Counseling, Department of Educational Sciences and Counseling, Farhangian University, Tehran, Iran

2. Department of Arabic Language and Literature Education, Farhangian University, Tehran, Iran

3. Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran

4. Ph.D. Student in Counseling, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran

(Received: June 9, 2021; Accepted: September 4, 2022)

Abstract

The purpose of this study was to investigate the prevalence of the virtual social networks use and their pathology in student teachers of Farhangian University of Mazandaran Province. The research method is descriptive. The statistical population of the study includes all student teachers of Farhangian University of Mazandaran province who were studying in this university in 1398. The number of people in the community is 2430 people, using Cochran's formula; the calculated sample number is 332 people. The sampling method is stratified, and a researcher-made questionnaire was used to collect information. All statistical calculations were performed by SPSS22 software. In order to summarize the variables related to the usefulness and harms of virtual social networks, SWOT and exploratory factor analysis were used by Varimax method, KMO coefficient and Bartlett statistics. The results showed that 73.5% of student teachers Farhangian University uses virtual networks for 2 to 8 hours a day also, four applications, WhatsApp, Telegram, Instagram, and Shamim, are the most used. Also, educational applications and strengths and weaknesses and opportunities and threats of cyberspace were identified, and the results showed that social networks, despite having many strengths and opportunities in various fields, if not properly managed is possible.

Keywords: Farhangian university, Pathology, Virtual social networks.

---

* Corresponding Author, Email: m.rezaeimanesh@cfu.ac.ir

شیوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌شناسی آن در دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان استان مازندران

معصومه نعمتی^۱، معصومه رضائی‌منش^{۲*}، رفائیل آزادیان^۳، محمد زلیکانی^۴

۱. دکتری مشاوره، گروه علوم تربیتی و مشاوره، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران
  ۲. گروه آموزش زبان و ادبیات عرب، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران
  ۳. گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران
  ۴. دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
- (تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۱۳)

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی شیوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌شناسی آن در دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان استان مازندران است. تحقیق از نوع کاربردی- توسعه‌ای است. از روش پژوهش پیمایشی استفاده شد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان استان مازندران است که در سال ۱۳۹۸ در این دانشگاه مشغول به تحصیل بودند، تعداد افراد جامعه ۲۴۳۰ نفر است، با استفاده از فرمول کوکران تعداد نمونه محاسبه شده ۳۳۲ نفر در نظر گرفته شد. روش نمونه‌گیری طبقه‌ای است و برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. به منظور تلخیص متغیرهای مربوط به سودمندی و آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی از SWOT و تحلیل عاملی اکتشافی به روش واریماکس و ضریب KMO و آماره Bartlett استفاده شد. نتایج نشان داد که ۷۳/۵ درصد دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان روزانه ۲ تا ۸ ساعت از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند و همچنین، چهار اپلیکیشن واتساپ، تلگرام، اینستاگرام و شمیم بیشترین کاربرد را دارد. همچنین، کاربردهای آموزشی و نقاط قوت و نقاط ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای فضای مجازی شناسایی شد. نتایج نشان داد شبکه‌های اجتماعی، با وجود داشتن نقاط قوت و فرصت‌های فراوان در زمینه‌های گوناگون، در صورت عدم مدیریت صحیح ممکن است تهدیداتی در زمینه سلامت جسمانی- روانی، فرهنگی- اجتماعی و سیاسی برای دانشجومعلمان داشته باشند.

واژگان کلیدی: آسیب‌شناسی، دانشگاه فرهنگیان، شبکه‌های اجتماعی مجازی.

مقدمه

جامعه بشری امروز جامعه اطلاعاتی است و استفاده از فن‌آوری‌های اینترنتی برای تعامل با یکدیگر و گذار جامعه از دوره صنعتی به دوره پس از صنعت، ارزش غیر قابل انکاری دارد (هرابوسکی^۱ و همکاران، ۲۰۲۰) و در آن محدودیت‌هایی همچون مرزهای جغرافیایی، ملیت، بعد مسافت، زمان و... فاقد معنا و مفهوم است (نجف‌زاده مقدم، اسماعیلی و حاجی‌تبار فیروزجویی، ۱۳۹۸). در مدت زمانی کوتاه، رشد کمی و کیفی شبکه‌های اجتماعی رخ داده است و به پدیده‌ای رایج در زندگی ما و شیوه غالب ارتباطی گروه‌های اجتماعی در فضای اینترنت تبدیل شده‌اند، شبکه‌های اجتماعی برای هر سنی از ۱۲ تا بیش از ۶۱ سالگی جذاب هستند و هر گروه سنی علائق خود را در آن‌ها منعکس می‌کند (بساراب^۲ و همکاران، ۲۰۲۱)؛ بنابراین، می‌توان گفت ظهور فناوری‌های نوین ارتباطی در عصر حاضر به همراه تحولاتی که به دنبال آن در جامعه به وجود آمده است، کارکردهای اجتماعی و تعاملات انسانی را دستخوش تغییراتی کرده است. فضای مجازی دارای ویژگی‌هایی از قبیل داشتن ساختار دموکراتیک، تحرک اجتماعی، ابتکار، خرد جمعی، بازنشر، نقد بی‌رحمانه، دنبال کردن و دنبال شدن، چندرسانه‌ای بودن و بسیج‌کنندگی هستند که امکان برقراری ارتباط بی‌درنگ و با هزینه پایین را امکان‌پذیر کرده و از محبوبیت زیادی در بین افراد برخوردار شده‌اند (یعقوبی، ۱۳۹۸)، افزایش تکنولوژی ناشی از فضای مجازی مانند اینترنت، ماهواره و تلفن همراه می‌تواند هم فرصت باشد و هم تهدید (بیگ‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵) که دانشجومعلم‌ان هم از این قاعده مستثنا نبوده‌اند. نقش تعلیم و تربیت در شکل‌دهی افکار و نگرش جامعه و توسعه آن بررسی پوشیده نیست و داشتن آموزش و پرورش کارآمد مستلزم داشتن نیروی انسانی حاذق و متعهد و توانمند است و نگرش دانشجومعلم‌ان و نحوه استفاده از اوقات فراغت، ارتباطات و... می‌تواند عامل مؤثری بر شکل‌گیری و تحول شخصیت و توانمندی‌های دانشجومعلم‌ان از قبیل زیبایی‌شناسی، کنجکاوی، خلاقیت، روشنفکری، علاقه به یادگیری، هوش اجتماعی، شجاعت، پشتکار، عدالت، انسانیت، معنویت و دیگر فضایل آنان باشد. از آنجا که شبکه‌های اجتماعی در ابعاد مختلف زندگی افراد تأثیرگذار بوده و در

1. Hrabovskyi

2. Bessarab

شکل دهی به هویت فردی - اجتماعی نقش دارند، بهره‌برداری دانشجو معلمان از این شبکه‌ها به‌عنوان قشر جوان و فرهیخته جامعه بسیار اهمیت دارد و می‌توان از آن‌ها به‌عنوان ابزاری در جهت بهبود آموزش و یادگیری و انتقال دانش استفاده کرد. در روش آموزشی مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی مجازی، دانش و شناخت، در میان شبکه‌ای از افراد و فناوری توزیع شده است و یادگیری، فرایند مرتب‌کردن، رشد دادن و هدایت این شبکه‌ها و حاصل از خلق گره‌ها و ارتباطات جدید است (سرمدی و همکاران، ۱۳۹۸) و می‌توان با به‌کارگیری شبکه‌های اجتماعی به‌طور بهینه در جهت اهداف آموزش استفاده کرد (تکلهایمنت و هیچمن، ۲۰۱۱). مواردی همچون: یادگیری قوانین اجتماعی، تفریح و سرگرمی و انتقال تجربیات، از مهم‌ترین دلایل استفاده افراد از این گونه شبکه‌هاست (جوادی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۱). یعقوبی و محمدی (۱۳۹۷) در پژوهش خود نشان دادند که چهار عامل اطلاع‌رسانی درسی و تبادل محتوا و تکالیف آموزشی، اطلاع‌رسانی تعاملی اجلاس‌ها و منابع پژوهشی، تعامل با همکلاسی‌ها و اشتراک‌گذاری اخبار و فیلم‌های آموزشی و اطلاع‌یابی از امور دانشجویی و ورزشی و تبادل مطالب درسی بین دانشجویان ۶۳،۵۶ درصد از کل واریانس کاربردهای آموزشی شبکه اجتماعی را تبیین می‌کند. تولایی و همکاران (۱۳۹۶) نیز در پژوهشی به‌عنوان شناسایی و تحلیل فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه اجتماعی در فضای مجازی که در دانشگاه شهید بهشتی انجام دادند، نشان دادند که پنج متغیر فرصت‌های شبکه‌های اجتماعی شامل یادگیری الکترونیکی، پرکردن اوقات فراغت، سازمان‌دهی گروه‌های اجتماعی، امکان گفت‌وگو و آشنایی با فرهنگ‌ها و همچنین پنج متغیر تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی شامل انتقال ارزش‌های غیر اخلاقی، سوءاستفاده، انتشار اطلاعات نادرست، اعتیاد اینترنتی و ارتباطات مخرب بر دانشجویان اثر مثبت و معنادار دارد. امروزه سرعت تغییرات فناوری بسیار بیشتر از هماهنگی آموزش با آن است و اصطلاحات جدیدی از جمله عصر فوق هوشمندی مطرح است که تحول عظیمی در سبک زندگی بشر ایجاد خواهد کرد، در حالی که برنامه‌های آموزشی کشور هنوز با معیارها و ویژگی‌های آموزش در عصر دیجیتال بر اساس نظریه پیوندگرایی فاصله زیادی دارد، باید پیوسته در دانشگاه‌های فرهنگی با سنجش نگرش و مهارت دانشجو معلمان نسبت به تغییرات حوزه یاددهی - یادگیری به

شناسایی وضعیت موجود آن‌ها پرداخت، تا بتوان آن‌ها را برای آغاز خدمت متناسب با تغییرات جهانی در عصر دیجیتال آماده و مجهز کرد. همچنین، در صورت نیاز، برنامه‌های آموزشی و درسی دانشگاه‌های فرهنگیان تغییر کند (خنیفر و غفرانی، ۱۳۹۹). با توجه به اینکه تا به حال هیچ پژوهشی شیوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌شناسی آن در دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان استان مازندران مورد بررسی قرار نداده است، در این پژوهش، پژوهشگران بر آن هستند تا بدانند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی باعث چه آسیبی بر دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان استان مازندران می‌شود و متوسط زمانی که دانشجومعلم‌ان در فضای مجازی می‌گذرانند، چقدر است و چقدر از آن صرف فعالیت‌های آموزشی می‌شود و همچنین، به شناسایی فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و نقاط ضعف استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی از نظر دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان استان مازندران بپردازند.

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به اینکه این پژوهش درصدد بررسی شیوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌شناسی آن در دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان استان مازندران است، تحقیق از نوع کاربردی است. کلیه دانشجومعلم‌انی که در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ در مراکز و پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان استان مازندران مشغول به تحصیل‌اند، جزء جامعه آماری این پژوهش هستند. تعداد این افراد ۲۴۳۰ نفر بود (که با مراجعه به قسمت انفورماتیک دانشگاه فرهنگیان این آمار دریافت شده است). حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۳۲ نفر انتخاب شده است. از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم (سینگ و ماسوکو، ۲۰۱۴) استفاده شد. به دلیل شیوع بیماری کرونا و عدم دسترسی به دانشجویان، پرسشنامه از طریق فضای مجازی (گوگل فرم) در دسترس کلیه دانشجویان مراکز و پردیس‌های مازندران قرار داده شد و تعداد ۳۳۲ پرسشنامه، با توجه به تعداد مشخص شده برای هر مرکز و پردیس، متناسب با جمعیت دانشجویی و رشته‌های موجود به‌طور تصادفی انتخاب شد.

جدول ۱. حجم نمونه به تفکیک مراکز و پردیس‌ها

ردیف	نام مرکز	تعداد دانشجو	تعداد پرسشنامه
۱	پردیس فاطمه زهراى سارى	۳۲۰	۴۴
۲	مرکز قایمشهر	۳۲۰	۴۴
۳	مرکز نوشهر	۳۲۰	۴۴
۴	مرکز امل	۳۲۰	۴۴
۵	مرکز بابل	۴۵۰	۶۰
۶	پردیس شریعتی	۷۰۰	۹۶
	جمع	۲۴۳۰	۳۳۲

ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته بود که علاوه بر جمع‌آوری اطلاعات دموگرافیک دانشجویان و میزان ساعت استفاده روزانه از فضای مجازی و پرکاربردترین اپلیکیشن‌های برای دانشجویان معلمان، دارای ۹۹ گویه در شش زیرمقیاس است. ابعاد آن شامل جسمانی - روانی، فرهنگی - اجتماعی، آموزشی، ارتباطی، سیاسی و اقتصادی است. هر یک از این گویه‌ها در مقیاس چهارگزینه‌ای لیکرت از رتبه یک تا چهار و ضریب اهمیت پنج‌گزینه‌ای صفر تا یک نمره‌گذاری شده است. رتبه نشان‌دهنده میزان اثرگذاری آن عامل در رسیدن به اهداف است. ضریب اهمیت نشان‌دهنده اهمیت نسبی یک عامل در میان سایر عوامل و میزان ارتباط آن با اهداف است. روایی این پرسشنامه در دو مرحله مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله اول روایی صوری آنکه با استفاده از کارشناسان و خبرگان تعلیم و تربیت که دارای حداقل مدرک دکتری بوده و سابقه بالا در تدریس در دانشگاه‌ها را داشتند، بررسی و تأیید شد و در مرحله دوم پس از اجرای تحلیل عاملی و حذف گویه‌های ضعیف روایی هر یک از مؤلفه‌ها به ترتیب فرصت‌ها (۰,۷۲)، تهدیدها (۰,۷۶)، نقاط قوت (۰,۶۸) و نقاط ضعف (۰,۷۱) و در مجموع، ۰,۷۲ مشاهده شد که مورد تأیید است. پایایی این پرسشنامه در یک مطالعه مستقل روی ۳۰ دانشجوی دانشگاه فرهنگیان اجرا و آلفای کرونباخ آن ۰,۸۷۲ محاسبه شد که نشان‌دهنده پایایی نسبتاً خوب آن است.

با استفاده از آمار توصیفی، شاخص‌های گرایش مرکزی، پراکندگی و توزیع نمره‌ها محاسبه و تنظیم شد. در مرحله آمار استنباطی، با توجه به ماهیت مقیاس اندازه‌گیری که از نوع رتبه‌ای است و

نوع روش جمع‌آوری اطلاعات که بر مبنای پژوهش پیمایشی است، کلیه فرصت‌ها و تهدیدها و نقاط قوت و ضعف استفاده از فضای مجازی توسط دانشجویان رتبه‌بندی شد. از آنجا که شناسایی نقاط قوت گامی مهم برای مقابله با تهدیدها است، این موضوع می‌تواند بیشتر از هر چیز دیگر برای برون‌رفت از چالش‌ها کاربردی باشد، با شناخت نقاط ضعف یک پدیده، می‌توان از هر فرصتی برای از بین بردن آن‌ها استفاده کرد و زمانی که فرصت‌های احتمالی مشخص شوند، مدیران برای استفاده از آن‌ها، از قبل تصمیم‌هایی را اتخاذ می‌کند و از هر فرصتی برای موفقیت استفاده می‌کند. همچنین شناسایی تهدیدها یکی از چهار عنصری است که تحلیل SWOT، برای آن برنامه دارد و با شناسایی تهدیدها می‌توان عوامل به وجود آورنده تهدید، را از بین برد یا آنکه برای هر تهدید راهکاری اندیشید و به نفع خود از آن بهره برد. به همین دلیل در تجزیه و تحلیل داده‌ها به منظور تلخیص متغیرهای مربوط به سودمندی و آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی از SWOT و تحلیل عاملی اکتشافی به روش واریماکس و برای اطمینان از مناسب بودن داده‌ها و تعیین همبستگی بین متغیرها آزمون کرویت Bartlett و به منظور اطمینان از کافی بودن داده‌ها از معیار KMO استفاده شد. تحلیل‌های آماری با استفاده از نرم‌افزار SPSS 22 انجام شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش براساس پرسش‌های پژوهش‌های به شرح زیر است:

پرسش اول پژوهش: میزان ساعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانشجومعلم‌ان دختر و پسر دانشگاه فرهنگیان استان مازندران چقدر است؟

۵/۵ درصد از دانشجویان بیش از ۸ ساعت و ۲۸ درصد ۴ تا ۶ ساعت و ۴۰ درصد ۲ تا ۴ ساعت و ۱۷ درصد بین ۱ تا ۲ ساعت و فقط ۰/۶ درصد کمتر از یک ساعت از ساعات شبانه‌روزی خود را در فضای مجازی به سر می‌برند. البته این نتایج مربوط به زمانی است که دانشجویان از سامانه LMS دانشگاه برای آموزش استفاده نمی‌کردند که تداخل زمان حضور در کلاس آنلاین را با این زمان باید در نظر گرفت. شایان ذکر است که ۷۶ درصد دانشجو معلم‌ان دانشگاه فرهنگیان بیش از ۲ ساعت در شبانه‌روز به استفاده از شبکه‌های مجازی اختصاص می‌دهند.

پرسش دوم پژوهش: دانشجو معلمان دختر و پسر دانشگاه فرهنگیان استان مازندران از چه نوع پیام‌رسان‌های شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اکثر دانشجویان از چهار شبکه تلگرام (۷۹٫۵ درصد پسران و ۷۱٫۸ درصد دختران)، واتساپ (۸۰٫۱ درصد پسران، ۸۸٫۸ درصد دختران)، اینستاگرام (۵۷٫۱ درصد پسران، ۵۷٫۳ درصد دختران)، شمیم (۱۷٫۹ درصد پسران، ۲۷٫۲ درصد دختران) استفاده می‌کنند و تعداد کمی از دو شبکه، سروش (۳٫۲ درصد پسران، ۴٫۴ درصد دختران)، یوتیوب (۳٫۸ درصد پسران، ۱٫۵ درصد دختران) هم استفاده می‌کنند و در بقیه موارد کمتر از یک درصد است.

پرسش سوم پژوهش: میزان کاربرد آموزشی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانشجو معلمان دختر و پسر دانشگاه فرهنگیان استان مازندران چقدر است؟

جدول ۲. نتایج ماتریس تحلیل عاملی در فضای پس از چرخش برای مؤلفه آموزشی "

رتبه	همبستگی کل	رتبه	همبستگی پسر	رتبه	همبستگی دختر	گویه‌ها	رتبه
۱	۰٫۷۹۹	۱	۰٫۸۱۸	۱	۰٫۷۹۵	از فضای مجازی برای اطلاع یافتن از سمینار و همایش‌های موجود در دانشگاه استفاده می‌کنم.	۱
۲	۰٫۷۹۴	۲	۰٫۸۰۰	۲	۰٫۷۹۱	فضای مجازی باعث کم‌شدن تعاملات کلاسی و کاهش نشاط یادگیری می‌شود.	۲
۳	۰٫۷۷۲	۳	۰٫۷۴۵	۳	۰٫۷۷۴	از فضای مجازی برای اطلاع یافتن از برگزاری برنامه‌های انجمن‌های علمی دانشگاه استفاده می‌کنم.	۳
۴	۰٫۷۳۱	۴	۰٫۷۳۷	۴	۰٫۷۰۸	از فضای مجازی برای اطلاع یافتن از مسابقات ورزشی استفاده می‌کنم.	۴
۵	۰٫۶۱۵	۵	۰٫۶۸۳	۵	۰٫۵۲۱	از فضای مجازی برای اطلاع‌یابی از کتب و مجلات منتشرشده در رشته تحصیلی خود استفاده می‌کنم.	۵
۶	۰٫۵۵۸	۶	۰٫۶۲۹	۶	۰٫۵۰۱	از فضای مجازی برای دریافت مقالات از اساتید استفاده می‌کنم.	۶

یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد هر دو گروه دانشجویان دختر و پسر به گویه‌های آموزشی به‌طور مشترک اشاره کردند و بین رتبه‌هایی هم که به این گویه‌ها دادند، اتفاق نظر وجود دارد.

جدول ۳ تحلیل عاملی اکتشافی در خصوص اولویت‌بندی راهبردهای اصلی به تفکیک مسائل داخلی و بیرونی و جدول ۴ تحلیل S,W,O,T برای استفاده از فضای مجازی دانشجومعلم‌ان بر اساس مؤلفه‌ها و گویه‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۳. خروجی تحلیل عاملی اکتشافی در خصوص اولویت‌بندی راهبردهای اصلی به تفکیک مسائل داخلی و بیرونی

ضریب کل	ضریب تأثیر	تعداد گویه	مؤلفه‌ها	نکات	مسائل
۶۱٫۰۳٪	۲۲٫۷۹٪	۸	روانی-جسمانی	قوت‌ها SO	مسائل داخلی
	۲۲٫۳۴٪	۵	ارتباطی-آموزشی		
	۱۵٫۹٪	۳	سیاسی		
۶۳٫۹۵٪	۲۴٪	۸	روانی-ارتباطی	ضعف‌ها WO	
	۲۱٫۱۲٪	۶	فرهنگی-اجتماعی		
	۱۸٫۸۸٪	۵	سیاسی		
۶۵٫۶۶٪	۲۴٫۰۷٪	۷	ارتباطی	فرصت‌ها ST	مسائل بیرونی
	۱۶٫۲۶٪	۹	سیاسی-اجتماعی		
	۱۴٫۳۱٪	۶	آموزشی		
	۱۱٫۰۲٪	۳	فرهنگی		
۶۷٫۹۹٪	۴۲٫۳۲٪	۱۸	روانی-جسمانی	تهدیدها WT	
	۱۵٫۲۳٪	۶	سیاسی		
	۱۰٫۴۴٪	۵	فرهنگی-اجتماعی		

۱. در خصوص مسائل داخلی، قوت‌ها (SO)، در مجموع ۱۶ گویه ضریب تأثیر ۶۱٫۰۳ درصد بقیه عوامل دیگری که در این تحقیق بررسی نشد.
۲. در خصوص مسائل داخلی، ضعف‌ها (WO)، در مجموع ۱۹ گویه ضریب تأثیر ۶۳٫۹۵ درصد بقیه عوامل دیگری که در این تحقیق بررسی نشد.
۳. در خصوص مسائل بیرونی، فرصت‌ها (ST)، در مجموع ۲۵ گویه ضریب تأثیر ۶۵٫۶۶ درصد بقیه عواملی که در این تحقیق بررسی نشد.
۴. در خصوص مسائل بیرونی، تهدیدها (WT)، در مجموع ۲۹ گویه ضریب تأثیر ۶۷٫۹۹ درصد بقیه عوامل دیگری که در این تحقیق بررسی نشد.

جدول ۴. تحلیل S,W,O,T برای استفاده از فضای مجازی دانشجومعلم بر اساس گویه‌ها

نکات مثبت S	نکات منفی W
<p>SO (قوت‌ها) شامل گویه‌های زیر:</p> <p>ابزار خوبی برای پرکردن اوقات فراغت، شادی، فرار از دلتنگی و بی‌حوصلگی، گسترش اطلاعات درباره سلامت روان و جسم، آشنایی با ایده‌های جدید و بروز خلاقیت‌های فردی، دسترسی به اطلاعات مورد نیاز در زمانی کوتاه، ایجاد فضای روانی مناسب در ارتباط با دوستان قدیمی و اقوام، برای دسترسی به اطلاعات مناسب بهداشتی و سلامتی، اشتراک گذاشتن جزوات درسی توسط اساتید و دانشجویان، تسهیل ارتباطات با دوستان و همکاران، کم شدن هزینه‌های رفت‌وآمدهای حضوری، اشتراک گذاشتن تصاویر و فیلم‌های آموزشی، کسب موقعیت‌های تحصیلی و شغلی مناسب، به چالش کشیدن عملکرد سازمان‌ها و نمادها، کنترل عملکردهای سیاسی دولتمردان، تبادل فرهنگی و نزدیک شدن فرهنگ‌ها و دیدگاه‌های گروه‌ها به همدیگر، می‌شود.</p>	<p>WO (ضعف‌ها) شامل گویه‌های زیر:</p> <p>صدمات روانی و احساسی فرد، احساس تنهایی، نقض حریم خصوصی و تأثیر منفی بین روابط، توهین به قومیت‌ها و گویش‌ها و تحریک پذیرش آنان، کاهش ارتباطات چهره به چهره، توهین به ادیان و اعتقادات، کاهش اعتماد متقابل در کانون خانوادگی، کاهش احساسات، نشر اطلاعات کذب، ایجاد خرده‌فرهنگ‌های خاص نامطلوب، انتشار مطالب غیر اخلاقی، انتشار شایعات و اکاذیب به دنبال تأثیرگذاری در افکار عمومی، افزایش شغل‌های کاذب، واسطه‌گری، از بین رفتن قیاحت و افزایش زشتی برخی از اعمال، اشتراک گذاشتن تصاویر و مسائل شخصی، تضعیف اعتقادات دینی، ایجاد مشکلاتی در مورد حریم خصوصی دانشجومعلم، انتشار گسترده مطالب نامناسب برای گروه‌های سنی مختلف، خروج اطلاعات دانشجومعلم از کشور و آسیب به امنیت ملی</p>
<p>ST (فرصت‌ها) شامل گویه‌های زیر:</p> <p>امکان ارتباط با افراد بیشتر در زمان کوتاه‌تر، گسترده شدن دامنه اطلاعاتی، اطلاع‌یابی از موضوع جلسه بعد و آمادگی برای کسب مطالب جدید، دوست‌یابی، جست‌وجوی آسان و سریع انواع موضوعات، اطلاع‌یافتن از اخبار دانشگاه، ایجاد ارتباط و درآمد، تشکیل گروه‌هایی با مضامین سیاسی، و افزایش دانش سیاسی افراد، امکان تولید محتوای سیاسی برای مخاطبان، تقویت رابطه دانشجومعلم با احزاب سیاسی با ایجاد صفحات و گروه‌هایی متعلق به احزاب خاص، افزایش دانش سیاسی، کمک به عمل امدادسانی در موارد خاص، تبادل پیام‌های مذهبی و آشنایی با آموزه‌های اسلام، فراهم کردن مکالمه و پیام‌های رایگان، که موجب افزایش آگاهی دانشجومعلم می‌شود، ایجاد احساس ارتباط و همدلی و حمایت قوی از سوی سایر دانشجومعلم، چت‌کردن با دوستان هم‌جنس، اطلاع‌یافتن از درس گروهی و همایش‌های موجود در دانشگاه، اطلاع‌یافتن از برگزاری برنامه‌های انجمن‌های علمی دانشگاه، اطلاع‌یافتن از مسابقات ورزشی، اطلاع‌یابی از کتب و مجلات منتشر شده در رشته تحصیلی، دریافت مقالات از اساتید، اطلاع یافتن از سمینار و همایش‌های موجود در دانشگاه، افزایش تعاملات بین فرهنگی کلاسی، را فراهم می‌کند.</p>	<p>WT (تهدیدها) شامل گویه‌های زیر:</p> <p>انزوای اجتماعی، احساس بی‌اعتمادی والدین نسبت به فرزند، چاقی و اضافه‌وزن، تیک‌های عصبی، ناتوانی در تشخیص هویت‌های جعلی و واقعی، فشارهای عصبی، بی‌انگیزگی در تحصیل، خارج شدن ستون فقرات از حالت طبیعی، بی‌علاقگی در فعالیت‌های اجتماعی، درگیر کردن افراد در چت‌کردن با غیر هم‌جنس، اعتماد به شبکه‌های اجتماعی، کم شدن فعالیت کلی بدن، چشم‌درد، ترس، افسردگی، احساس ائتلاف وقت؛ مشکلات معده، انزوای اجتماعی، کم شدن تعاملات کلاسی و کاهش نشاط یادگیری، تسهیل در انجام فعالیت‌های خرابکارانه، تهییج و برانگیختن احساسات آنی دانشجومعلم، تحت تأثیر قرار گرفتن اذهان عمومی توسط گروه‌های سیاسی معاند یا کمک این شبکه‌ها، ایجاد بی‌اعتمادی از طریق انتشار اخبار و تفسیر نادرست از اقدامات دولت در فضای مجازی، کاهش ضریب امنیتی در مقابل حفظ اطلاعات شخصی دانشجومعلم، امکان سوءاستفاده کلاهبرداران را از طریق فضا سازی برای خرید کالاها، از بین بردن روابط مستحکم و سنتی قبلی در مقابل روابط سطحی و ابزاری کنونی، قراردادن محتوای نامناسب به دانشجومعلم، مواجه شدن با مطالب طنز بی‌محتوا، بی‌توجه و بی‌تفاوت کردن دانشجومعلم نسبت به محیط پیرامون خود، ایجاد برخورد منفعلانه در دانشجومعلم در مقابل محتوای خلاف عرف، می‌شود.</p>

مسائل داخلی

مسائل بیرونی

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی شیوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌شناسی آن در دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان استان مازندران بود. نتایج پژوهش در خصوص مدت زمانی که دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان به استفاده از شبکه‌های مجازی اختصاص می‌دهند زمانی درخور توجه است، می‌توان در قالب فرصت و تهدید به آن نگریست. این میزان استفاده از شبکه‌های مجازی با یافته‌های خلیلی (۱۳۹۴)، و صراف‌زاده و علوی (۱۳۹۲) همخوانی دارد. با توجه به اینکه حضور بیش از حد در فضای مجازی موجب آسیب‌رسیدن به بازدهی درسی و کاری افراد می‌شود، چون در زمانی که صرف استفاده از فضای مجازی می‌شود باید از یکی از رفتارهای مهم مثل مطالعات تحصیلی یا شخصی، ارتباطات و مکالمات حضوری، انجام تعهدات شغلی و شخصی و... کاسته شود که طبیعتاً نتایج نامطلوبی به دنبال خواهد داشت. این یافته‌ها بیان‌کننده آن است که میزان استفاده از شبکه‌های مجازی توسط دانشجویان در حد شایان توجهی بالاست، به طوری که می‌توان گفت تقریباً نیمی از وقت مفید و قابل‌استفاده آن‌ها (با حذف زمان خواب و استراحت) در این شبکه‌ها صرف می‌شود که فارغ از مثبت یا منفی تلقی کردن این میزان اختصاص وقت، لزوم برنامه‌ریزی برای استفاده بهینه از این ظرفیت را نشان می‌دهد. همچنین، یافته‌ها نشان می‌دهد اکثر دانشجویان از چهار اپلیکیشن واتساپ، تلگرام، اینستاگرام، شمیم و تعداد کمی از آنان از دو شبکه، سروش، یوتیوب هم استفاده می‌کنند و البته با توجه به شیوع کرونا و انجام تدریس مجازی در سامانه LMS این سامانه هم مورد استفاده همه دانشجویان قرار گرفته است. این یافته در راستای نتایج پژوهش‌های خلیلی (۱۳۹۴) و صراف‌زاده و علوی (۱۳۹۲) است و همچنین، نتایج خنیفر و غفرانی (۱۳۹۹) نشان داد دانشجویان بیشترین میزان مهارت‌شان را در به‌کارگیری پیام‌رسان‌ها، شبکه‌های اجتماعی، فیلم‌ها و موتورهای جست‌وجو اعلام کرده‌اند.

با توجه به یافته‌های پژوهش دانشجومعلم‌ان از فضای مجازی برای اطلاع‌یافتن از سمینار و همایش‌های موجود در دانشگاه، برگزاری برنامه‌های انجمن‌های علمی، برای اطلاع‌یافتن از مسابقات ورزشی، برای اطلاع‌یابی از کتب و مجلات منتشرشده در رشته تحصیلی خود، برای دریافت مقالات

از اساتید استفاده می‌کنند و با توجه به همه‌گیری ویروس کرونا تغییر سبک آموزشی از سنتی به آموزش غیر حضوری و آنلاین شرکت و حضور در این کلاس‌ها را می‌توان از کاربردهای مهم آموزشی برشمرد. این یافته‌ها با پژوهش خلیلی (۱۳۹۴) و صرافزاده و علوی (۱۳۹۲)، و جوادی‌نیا و همکاران (۱۳۹۲) در یک راستاست و حسین^۱ و همکاران (۲۰۱۵) به این نتیجه رسیدند که ۵۴ درصدی دانشجویان اظهار کردند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی عملکرد تحصیلی آن‌ها را بالا می‌برد و فقط هشت درصد آن‌ها معتقد بودند که استفاده از این شبکه‌ها عملکرد تحصیلی آن‌ها را کاهش می‌دهد و مطالعه رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و معدل دانشجویان این مسئله را تأیید می‌کند. با توجه به یافته‌های پژوهش، دانشجومعلم‌ان ابراز داشته‌اند که فضای مجازی: ابزار خوبی برای پرکردن اوقات فراغت و ایجاد نشاط و همچنین، موجبات گریز از دلتنگی، بی‌حوصلگی و همچنین، افزایش اطلاعات درباره سلامت روان و جسم را فراهم می‌کند؛ همچنین، ابزار مناسبی جهت آشنایی با ایده‌های جدید، بروز خلاقیت‌های فردی دانشجومعلم‌ان، دسترسی به اطلاعات مورد نیاز و ایجاد فضای روانی مناسب در ارتباط با دوستان قدیمی و اقوام، دسترسی به اطلاعات مناسب بهداشتی و سلامتی، تسهیل ارتباطات با دوستان، صرفه جویی در هزینه‌های مالی ناشی از رفت و آمدهای حضوری، ایجاد موقعیت‌های تحصیلی - شغلی مناسب، اشتراک‌گذاری تصاویر و فیلم‌های آموزشی، به چالش کشیدن عملکرد سازمان‌ها، تبادل فرهنگی، نزدیک شدن دیدگاه‌ها و فرهنگ گروه‌های مختلف و تبادل پیام‌های مذهبی و آشنایی با آموزه‌های اسلام می‌باشد. از علل محبوبیت و مقبولیت عام رسانه‌های اجتماعی می‌توان به پاسخگویی طیف وسیعی از نیازها، اهداف و انگیزه‌های فردی و گروهی اشاره کرد؛ از این نظر که امکان تعامل و تبادل اطلاعات را مهیا کرده و چنانچه به درستی استفاده گردد، با توجه به حجم وافر اطلاعات، در زمان اندکی پاسخگویی سوالات ذهنی دانشجومعلم‌ان خواهد بود. یافته‌های مبتنی بر ایجاد فضای روانی مناسب برای ارتباط با دوستان و تسهیل ارتباط با پژوهش بروملی^۲ و همکاران (۲۰۲۱) همسوست. آن‌ها در پژوهش خود نشان دادند افزایش نسبت روابط حمایتی در شبکه‌های اجتماعی و کاهش فشارهای اجتماعی

---

1. Hussain

2. Brumley

ممکن است ادراک آن‌ها را نسبت به اهداف دانشگاهی افزایش دهد. همچنین یافته‌های فوق با پژوهش خلیلی (۱۳۹۴) همسوست. او در پژوهش خود بر روی دانشجویان دانشگاه مدنی آذربایجان به این نتیجه رسید که دانشجویان اغلب از شبکه‌های اجتماعی برای تفریح و برقراری ارتباط استفاده می‌کنند. یافته‌های مرتبط با ایجاد موقعیت تحصیلی - شغلی مناسب، اشتراک‌گذاری تصاویر و فیلم‌های آموزشی، تبادل فرهنگی، نزدیک شدن دیدگاه‌ها و فرهنگ گروه‌های مختلف با پژوهش کابزاس - گونزالس، گاسیلاس - مارتین، مانوز - ریپزو^۱ (۲۰۲۱) همسوست. آن‌ها در پژوهش خود صلاحیت در ارتباط الکترونیکی را به مراتب بیش از استفاده صرف از ابزارهای تکنولوژی برای برقراری ارتباط با دیگران، مشارکت و تعامل در جوامع با افزایش آگاهی و احترام بین فرهنگ‌ها تأکید داشته‌اند. همچنین، یافته مرتبط با اشتراک‌گذاری با پژوهش افجه، انتظاری و مرتجی (۱۳۹۴) همسوست آن‌ها در پژوهش خود بر روی دانشجویان دانشگاه تهران نه تنها بر اهمیت اشتراک دانش که فراهم‌کننده یادگیری است، تأکید داشته، همچنین، بر عوامل فردی، گروهی و محیط اشتراک دانش دانشجویان تأکید داشته‌اند. یافته‌های مرتبط با سلامت و بهداشت با پژوهش شاهمرادی و همکاران (۱۳۹۵)، و افشانی و شیرینی محمدآباد (۱۳۹۹) تا حدودی همسوست؛ افشانی و شیرینی محمدآباد (۱۳۹۹) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که شبکه‌های اجتماعی به عنوان یک منبع در دسترس می‌تواند در افزایش سلامت، به خصوص سلامت اجتماعی زنان تأثیرگذار باشد. همچنین، شاهمرادی و همکاران در پژوهش خود نشان دادند که شبکه‌های اجتماعی کاربردهای زیادی در مراقبت سلامت دارند که می‌توان به افزایش اثر ضد افسردگی، آگاهی کاربران و سنجش معیارهای کیفیت اشاره کرد. یافته‌های مرتبط با نشاط تا حدودی با پژوهش اخوان ملایری، نوغانی و مظلوم خراسانی (۱۳۹۳) همسوست. آن‌ها در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که عضویت و مشارکت در شبکه‌های اجتماعی مجازی، سرمایه اجتماعی و در نتیجه شادکامی و نشاط را افزایش می‌دهد، یافته‌های مرتبط با اوقات فراغت با پژوهش سانچز و آراندا^۲ (۲۰۱۳) در خارج از کشور و تولایی، صباغی و نظامتی (۱۳۹۶) در داخل کشور همسوست؛ سانچز و آراندا (۲۰۱۳) در پژوهش خود نشان دادند که جوانان

1. Cabezas-González, Casillas-Martín & Muñoz-Repiso
2. Sanchez-Navara & Aranda

عمدتاً از شبکه اجتماعی در درجه نخست به منظور فراغت خود استفاده می‌کنند. تولایی، صباجی و نظافتی (۱۳۹۶) در پژوهش خود بر روی دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی پرکردن اوقات فراغت را به عنوان یکی از فرصت‌های مهم شبکه‌های اجتماعی برشمردند. یافته‌های مرتبط با خلاقیت و ایده‌پردازی تا حدودی با پژوهش فرانی^۱ و همکاران (۲۰۱۸) تا حدودی همسوست. آن‌ها در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که مشارکت در شبکه‌های اجتماعی مجازی دارای تأثیر مستقیم و غیر مستقیم - از طریق تصمیم‌ها و تفکر خلاقانه- بر رفتار کارآفرینانه بود. یافته‌های مرتبط با تبادل مذهبی و آشنایی با آموزه‌های اسلامی با پژوهش نجفی و واحدی (۱۳۹۸) همسوست. آن‌ها چنین نتیجه گرفتند که فضای مجازی برای فراگیری، ترویج و آگاهی‌بخشی مناسب است. با توجه به یافته‌های پژوهش دانشجومعلم‌ان ابراز داشته‌اند که استفاده از فضای مجازی، ایجاد امکان ارتباط با افراد بیشتر در زمان کوتاه‌تر، گسترده‌شدن دامنه اطلاعاتی، اطلاع‌یافتن از اخبار دانشگاه، موضوع جلسه آموزشی بعدی و مطالب جدید، سمینار و همایش‌های موجود در دانشگاه، برگزاری برنامه‌های انجمن‌های علمی دانشگاه، مسابقات ورزشی، کتب و مجلات منتشرشده در رشته تحصیلی می‌شود. همچنین، امکان دریافت مقالات از اساتید، افزایش تعاملات بین‌فرهنگی کلاسی، دوست‌یابی، جست‌وجوی آسان و سریع انواع موضوعات، ایجاد ارتباط و درآمد، تشکیل گروه‌هایی با مضامین سیاسی و افزایش دانش سیاسی افراد، امکان تولید محتوای سیاسی برای مخاطبان، تقویت رابطه دانشجومعلم‌ان با احزاب سیاسی با ایجاد صفحات و گروه‌های متعلق به احزاب، امدادسانی در موارد خاص، تبادل پیام‌های مذهبی و آشنایی با آموزه‌های دینی، فراهم‌کردن مکالمه و پیام‌های رایگان، افزایش آگاهی، ایجاد احساس ارتباط و همدلی و حمایت قوی از سوی سایر دانشجومعلم‌ان، چت‌کردن با دوستان هم‌جنس، را فراهم می‌کند که با یافته‌های اکبری تبار و هزارجریبی (۱۳۹۲) همخوانی دارد؛ آن‌ها در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که همه‌گیرشدن شبکه‌های اجتماعی افزایش رفاه را با خود به همراه داشته است. همچنین، استفاده از این فناوری در ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی، و اجتماعی به شیوه‌ای است که ارائه خدمات به‌موقع، همراه با هزینه‌های پایین‌تر

و دسترسی راحت‌تر به قابلیت‌ها، زمینه استفاده از نظر شهروندان در پیشبرد جامعه و در خاتمه زمینه رشد منزلت اجتماعی آنان را مهیا کرده است.

همچنین، با توجه به یافته‌های پژوهش دانشجومعلم‌ان ابراز داشته‌اند که فضای مجازی موجب: صدمات روانی و احساسی فرد، احساس تنهایی، نقض حریم خصوصی و تأثیر منفی بین روابط، توهین به قومیت‌ها و گویش‌ها، کاهش ارتباطات چهره به چهره، توهین به ادیان و اعتقادات، کاهش اعتماد متقابل در کانون خانوادگی، کاهش احساسات، نشر اطلاعات کذب، ایجاد خرده‌فرهنگ‌های خاص نامطلوب، انتشار مطالب غیراخلاقی، انتشار شایعات و اکاذیب و تأثیرگذاری در افکار عمومی، افزایش شغل‌های کاذب، واسطه‌گری، از بین رفتن قباح و افزایش زشتی برخی اعمال، اشتراک گذاشتن تصاویر و مسائل شخصی، تضعیف اعتقادات دینی، ایجاد مشکلاتی در مورد حریم خصوصی افراد، انتشار گسترده مطالب نامناسب برای گروه‌های سنی مختلف، خروج اطلاعات دانشجومعلم‌ان از کشور و آسیب به امنیت ملی، تحریک‌پذیرتر شدن قومیت‌ها می‌شود. یافته مرتبط با صدمات روانی و احساسی فرد، احساس تنهایی با پژوهش مارتین و شوماخر^۱ (۲۰۱۲)، و لی، لی و جان^۲ (۲۰۲۱) در خارج از کشور، نورمحمدی (۱۳۸۸)، و سلیمانی و همکاران (۱۳۹۵) در داخل کشور همسوست. مارتین و شوماخر (۲۰۱۲) در پژوهش خود مشاهده کردند که افراد وابسته به شبکه‌های اجتماعی، انزوایگزین و افسرده‌تر می‌شوند. لی و همکاران (۲۰۲۱) چنین نتیجه گرفتند استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی کنترل‌گری بر رفتار را کاهش می‌دهد. نورمحمدی (۱۳۸۸) به این نتیجه رسیده است که رسانه‌های جدید، رسانه‌های فردی شدن و مبتنی بر تعامل فردی انسان - رایانه هستند و موجب می‌شوند انسان‌ها بیش از پیش گوشه‌گیر، منزوی و کم‌تحرک شده و کم‌کم از زمینه عملی زندگی خود دور شوند. سلیمانی و همکاران (۱۳۹۵) به این نتیجه رسیدند که شبکه‌های مجازی به دلیل مشغول کردن کاربران خود ممکن است سبب آشکار شدن مسائل و مشکلاتی در زندگی و حالات روان‌شناختی فرد شود. وارد شدن صدمات روانی و احساسی به اعضای شبکه‌های اجتماعی

---

1. Martin & Schumacher

2. Lee, Lee & Jung

مجازی نگران‌کننده است و باعث می‌شود که افراد نتوانند وظایف و مسئولیت‌های مربوط به خود و جامعه را به خوبی انجام دهند.

کاهش اعتماد متقابل در کانون خانوادگی یکی دیگر از معایب این شبکه‌ها است که این یافته با یافته‌های رضوانی و عجم (۱۳۹۵) در یک راستا بود. این نوع عیب بسیار نگران‌کننده است به طوری که حتی باعث جدایی زوج‌ها از یکدیگر شده و باعث بالارفتن آمار طلاق در جامعه و از هم پاشیدن خانواده می‌شود. نتایج نشان داد یکی دیگر از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی ناتوانی در تشخیص هویت‌های جعلی و واقعی است که این یافته با یافته‌های بیگ‌زاده و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی داشت. ناتوانی در تشخیص هویت‌های جعلی و واقعی برای دانشجومعلم‌ان شبکه‌های اجتماعی مجازی یک مسئله مهم و نگران‌کننده است زیرا ناتوانی در تشخیص هویت یک فرد باعث ایجاد سوء تفاهم و حتی ارسال اطلاعات و عکس‌های شخصی به آن فرد می‌شود و در نهایت، آن شخص از اطلاعات و عکس‌ها می‌تواند سوء استفاده کند. ائتلاف وقت دانشجومعلم‌ان و اعتیاد به این شبکه‌ها یکی دیگر از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌باشند که با یافته‌های پورمودت و کجباف (۱۳۹۵) و زمانی، عابدینی و کلانتری (۱۳۹۲) همخوانی داشت.

با توجه به یافته‌های پژوهش دانشجومعلم‌ان ابراز داشته‌اند که فضای مجازی موجب انزوای اجتماعی، احساس بی‌اعتمادی والدین نسبت به فرزند، چاقی و اضافه‌وزن، تیک‌های عصبی، ناتوانی در تشخیص هویت‌های جعلی و واقعی، فشارهای عصبی، بی‌انگیزگی در تحصیل، خارج شدن ستون فقرات از حالت طبیعی، بی‌علاقگی در فعالیت‌های اجتماعی، درگیر کردن افراد در چت کردن با غیر همجنس، اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی، کم‌شدن فعالیت کلی بدن، چشم‌درد، ترس، افسردگی، احساس ائتلاف وقت؛ مشکلات معده، انزوای اجتماعی، کم‌شدن تعاملات کلاسی و کاهش نشاط یادگیری، تسهیل در انجام فعالیت‌های خرابکارانه، تهییج و برانگیختن احساسات آنی دانشجومعلم‌ان، تحت تأثیر قراردادادن اذهان عمومی توسط گروه‌های سیاسی معاند با کمک این شبکه‌ها، ایجاد بی‌اعتمادی از طریق انتشار اخبار و تفاسیر نادرست از اقدامات دولت در فضای مجازی، کاهش ضریب امنیتی در مقابل حفظ اطلاعات شخصی دانشجومعلم‌ان، امکان سوء استفاده کلاهبرداران از طریق فضا سازی برای خرید کالاها، از بین بردن روابط مستحکم و سنتی قبلی در مقابل روابط سطحی

و ابزاری کنونی، قراردادن محتوای نامناسب به دانشجومعلم‌ان، مواجه‌شدن با مطالب طنز بی‌محتوا، بی‌توجه و بی‌تفاوت‌کردن دانشجومعلم‌ان نسبت به محیط پیرامون خود، ایجاد برخورد منفعلانه در دانشجومعلم‌ان در مقابل محتوای خلاف عرف، می‌شود. همچنین، ذکاوی (۱۳۸۶) بیان کرد سرگرمی‌های مجازی، علاقه جوانان به مشارکت اجتماعی و فعالیت‌های مدنی را باانگیزه‌های مختلف تحت شعاع قرار می‌دهد و ممکن است بر مهارت‌های اجتماعی آنان در تدارک فراغت‌های گروهی و تفریحات و بازی‌های غیر مجازی تأثیر منفی بگذارد. همچنین، مجاورت طولانی با فضای مجازی می‌تواند به فرهنگ‌پذیری یک‌طرفه و تأثیرپذیری افراطی از هنجارها و ارزش‌ها در عرصه‌های مختلف ارتباطی و اجتماعی انجامیده و با تقویت جهان‌وطنی تعلقات ملی و سنتی دانشجومعلم‌ان را تحت تأثیر قرار دهد. یافته‌های تحقیق نشان داد کم‌کاری در تحصیل یکی دیگر از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی است که با یافته‌های سلیمانی، سعدی‌پور و اسدزاده (۱۳۹۵)، رضوانی و عجم (۱۳۹۵)، امامی ریزی (۱۳۹۵)، افشاری و همکاران (۱۳۹۵)، و زمانی و همکاران (۱۳۹۲) هم‌راستا بود. افزایش کم‌تحرکی باعث افزایش وزن شده و افزایش وزن سبب بروز انواع بیماری‌ها از جمله چاقی می‌شود پس یک مسئله مهم و نگران‌کننده است. نشر اطلاعات کاذب یکی دیگر از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی است که این یافته با مطالعات بیگزاده و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی داشت. نشر اطلاعات کاذب باعث ایجاد سوءتفاهم و حتی ایجاد حاشیه برای بعضی افراد می‌شود و حتی می‌تواند بنیان خانواده را تهدید کند و یک مسئله مهم و نگران‌کننده محسوب می‌شود. منزوی‌شدن یکی دیگر از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی است که با یافته سلیمانی و همکاران (۱۳۹۵) هم‌راستا بود. منزوی‌شدن مسئله‌ای نگران‌کننده است چراکه باعث می‌شود افراد از ارتباطات اجتماعی دورمانده و ارتباطات اجتماعی خود را تقویت نکنند. منزوی‌شدن باعث افسردگی می‌شود. نتایج نشان داد یکی از معایب شبکه‌های اجتماعی مجازی کاهش ارتباطات چهره به چهره است که این یافته با تحقیقات فلاحی (۱۳۹۵) و افشاری و همکاران (۱۳۹۵) هم‌خوانی داشت. کاهش ارتباطات چهره به چهره باعث می‌شود افراد کمتر دورهم جمع‌شده و اخبار و اطلاعات خود در طول روز را باهم به اشتراک بگذارند که در نهایت، باعث کاهش ارتباطات کلامی می‌شود.

از محدودیت‌ها و مشکلات پژوهش می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: داده‌های این پژوهش در

ابتدای شیوع ویروس کرونا جمع‌آوری شده است و با توجه به تغییر وضعیت حضور در دانشگاه و اجباری شدن آموزش مجازی و افزایش استفاده از موبایل و تبلت و دیگر وسایل کامپیوتری توسط دانشجومعلم‌ان باید با احتیاط مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به اینکه به دلیل شیوع بیماری کرونا و عدم دسترسی به دانشجویان پرسشنامه از طریق فضای مجازی در دسترس کلیه دانشجویان مراکز و پردیس‌های مازندران قرار داده شد و افرادی که به این پرسشنامه‌ها پاسخ دادند ممکن است دارای ویژگی‌هایی مانند مسئولیت‌پذیری و توجه بیشتر بوده و یا افرادی که زمان بیشتری را در فضای مجازی صرف می‌کنند به این پرسشنامه‌ها پاسخ داده باشند که باید تعمیم دادن نتایج به همه دانشجومعلم‌ان با احتیاط صورت گیرد.

در راستای یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود: تکرار این پژوهش در زمان شیوع بیماری کرونا و غیرحضور در دانشگاه‌ها مناسب باشد. با توجه به تهدیدهای فضای مجازی و مشکلاتی که دانشجومعلم‌ان در خصوص مسائل جسمانی و روانی و اجتماعی و سیاسی مطرح کرده‌اند، انجام پژوهش‌های جداگانه‌ای در هر مورد ضروری است. این پژوهش در استان مازندران انجام شده است که تکرار آن در استان‌های دیگر پیشنهاد می‌شود. با توجه به یافته‌های تحقیق در خصوص فرصت‌های ارتباطی که فضای مجازی ایجاد کرده است، می‌توان حداکثر استفاده را برای آموزش‌های مهارت‌های اساسی زندگی و شغلی دانشجومعلم‌ان به عمل آورد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود مطالعات دقیق‌تری در این زمینه انجام گیرد. شایان ذکر است دانشجومعلم‌ان خلأی در دانشگاه فرهنگیان وجود دارند که در خصوص برنامه‌ریزی در این زمینه می‌توان از ظرفیت آنان استفاده نمود.

براساس نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر مطرح می‌شود:

- ورود مباحث آشنایی با فناوری‌های ارتباطی جدید در کتاب‌های درسی دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان (به‌عنوان دو واحد درسی)، با تأکید بر افزایش سواد رسانه‌ای دانشجومعلم‌ان، در مواجهه با فناوری‌های جدید ارتباطی ضروری است.
- از آنجا که استفاده مداوم از شبکه‌های اجتماعی، انزوایگزینی، ناراحتی و رنجش اعضای خانواده، چاقی مفرط، فشارهای عصبی، عدم لذت از حضور در جمع و ... را به همراه داشته است،

- برگزاری کارگاه‌های آموزشی با محوریت فضای مجازی و تهدید جدی بر سلامت جسمی و روانی دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان، از اولویت بالایی برخوردار است.
- با توجه به شیوع ویروس کرونا و لزوم استفاده بیشتر از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی مجازی، در مدارس کشور بیش‌ازپیش، بهره‌جویی از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، برای معلمان به‌ضرورت تبدیل شده است. بنابراین، دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان که معلمان آینده کشور هستند، باید از این پیش‌آمد (فرصت) به‌نحو احسن استفاده کرده و با چگونگی تعلیم و تدریس در فضای مجازی به‌خوبی آشنا شوند، بنابراین، این مهم میسر نمی‌شود، مگر با برنامه‌ریزی دقیق مسئولان دانشگاه فرهنگیان.
- اتلاف وقت مسئله‌ای نگران‌کننده است چراکه باعث می‌شود که افراد وظایف خود را به‌خوبی انجام ندهند و برنامه زندگی آن‌ها دچار بی‌نظمی و حتی باعث کم‌خوابی و بدخوابی افراد می‌شود. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که با آموزش استفاده هدفمند از فضای مجازی به دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان کمک شود تا مدیریتی مناسب در خصوص زمان و مقدار استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی داشته باشند.
- از آنجا که انزوای اجتماعی، بی‌علاقگی در فعالیت‌های اجتماعی به میزان بالایی توسط دانشجویان گزارش شده ترتیب‌دادن اردوهای دانشجویی و برنامه‌ریزی برای درگیرکردن دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در فعالیت‌های جمعی و مشارکتی لازم و ضروری است.
- احساس بی‌اعتمادی والدین نسبت دانشجویان از دیگر تهدیدهای فضای مجازی برای دانشجویان به‌شمار می‌رود که نیاز به آموزش خانواده‌های دانشجویان دانشگاه فرهنگیان توسط مشاوران و روان‌شناسان دانشگاه احساس می‌شود.
- فشارهای عصبی و مشکلات روانی ناشی از استفاده زیاد دانشجویان از فضای مجازی نیازمند مطالعات جدی است و برنامه‌ریزی برای مقابله با پیامدهای آن احساس می‌شود.
- اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی، اتلاف وقت در فضای مجازی که میزان بالایی از دانشجویان دانشگاه فرهنگیان گزارش کرده‌اند، نگران‌کننده است و یک هشدار جدی به‌حساب می‌آید.

- یافته‌های تحقیق نشان داد مشکلات جسمانی مثل چاقی و اضافه‌وزن در اکثر دانشجویان به‌عنوان یک تهدید به‌حساب می‌آید، بنابراین، باید مسئولان دانشگاه در خصوص برنامه‌ریزی برای تحرک بیشتر دانشجویان از طریق مسابقات ورزشی و اردوهای رایگان ورزشی اقدام کنند.

- با توجه به یافته‌های تحقیق که درصد بالایی از دانشجو معلمان مشکلات روانی مانند افسردگی، اضطراب و ترس و ... را گزارش کرده‌اند به نظر می‌رسد مراکز مشاوره دانشگاه فرهنگیان باید بیشتر از قبل تجهیز و بر ساعات مشاوره دانشجویی افزوده شده و از کارشناسان خبره روان‌شناسی و مشاوره در این مراکز استفاده شود.

منابع

- اخوان ملایری، فائزه، نوغانی، محسن، و مظلوم خراسانی، محمد (۱۳۹۳). شبکه‌های اجتماعی مجازی و شادکامی. *رسانه و فرهنگ پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، ۴(۲)، ۱-۲۴.
- افجه، سیدعلی اکبر، انتظاری، اردشیر، و مرتجی، نجمه سادات (۱۳۹۴). الگوی رفتار اشتراک دانش در شبکه اجتماعی. *علوم اجتماعی (علامه طباطبایی)*، ۷۱، ۱۲۵-۹۰.
- افشاری، معصومه، میرزایی، مریم، کنگاوری، مهدی، و افشاری، معصومه (۱۳۹۵). تجربیات دانشجویان از پیامدهای شبکه‌های اجتماعی: یک مطالعه کیفی. *تحقیقات کیفی در علوم سلامت*، ۴(۳)، ۲۵۶-۲۶۵.
- افشانی، سیدعلیرضا، و شیرینی محمدآباد، حمیده (۱۳۹۹). شبکه اجتماعی زنان و سلامت اجتماعی در خانواده. *فرهنگ یزد*، ۱(۵)، ۶۸-۴۷.
- اکبری تبار، علی اکبر، و هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۲). مطالعه‌ای در باب تأثیرات شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی و اوقات فراغت جوانان. *کنگره ملی اوقات فراغت و سبک زندگی جوانان*.
- امامی ریزی، کبری (۱۳۹۵). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان. *راهبردهای آموزشی در علوم پزشکی*، ۹(۳)، ۲۱۳-۲۰۶.
- بیگزاده، امین، کهن، شهناز، یمانی، نیکو، و رضایی، حبیب‌الله (۱۳۹۵). تبیین دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی از کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش: یک مطالعه کیفی. *گام‌های توسعه در آموزش پزشکی*، ۱۳(۳)، ۲۳۴-۲۲۰.
- پورمودت، خاتون، و کجباف، محمدباقر (۱۳۹۵). بررسی اجتماعی در دانش‌آموزان استفاده‌کننده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۶(۲۳)، ۱۰۵-۹۳.
- تولایی، روح‌الله، صباغی، زهرا، و نوظافتی، نوید (۱۳۹۶). شناسایی و تحلیل فرصت‌ها و تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی؛ مورد مطالعه، دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، ۱۰(۳)، ۱۵۳-۱۷۵.
- جوادی‌نیا، سیدعلی رضا، عرفانیان، مرتضی، عابدینی، محمدرضا، و بیجاری، بیتا (۱۳۹۱). تأثیر

- استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۲(۸)، ۶۰۶-۵۹۷.
- خلیلی، لیلا (۱۳۹۴). استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی. *تعامل انسان و اطلاعات*، ۲(۱)، ۷۳-۶۰.
- خنیفر، حسین، و غفرانی، عاطفه (۱۳۹۹). تحول دیجیتال در فرایند یاددهی- یادگیری، سنجش صلاحیت دیجیتال دانشجومعلم. *مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۹(۳)، ۴۷-۲۳.
- ذکایی، محمدسعید (۱۳۸۶). رابطه حضور در فضای مجازی و هویت مدرن، پژوهشی در بین دانشجومعلم ایتترنتی جهان ایرانی. *علوم اجتماعی*، ۳۳، ۱۱۱-۱۵۳.
- رضوانی، ابوالقاسم، و عجم، علی اکبر (۱۳۹۵). رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با پیشرفت تحصیلی و اعتماد در روابط بین فردی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. *توسعه آموزش در علوم پزشکی*، ۹(۲۴)، ۴۳-۳۳.
- زمانی، بی بی عشرت، عابدینی، یاسمین، و کلانتری، میترا (۱۳۹۲). پیشرفت تحصیلی، میزان و چگونگی استفاده از اینترنت در دخترها و پسرهای دبیرستان. *روانشناسی کاربردی*، ۷(۳)، ۸۵-۱۰۱.
- سرمدی، محمدرضا، ضرایبان، فروزان، صیف، محمدحسین، و فاطمیان، علی (۱۳۹۸). مطالعه مبانی معرفت‌شناسی آموزشی مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی مجازی. *مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۸(۲۰)، ۱۵۵-۱۸۰.
- سلیمانی، مجید، سعدی پور، اسماعیل، و اسدزاده، حسن (۱۳۹۵). شبکه‌های اجتماعی مجازی و نقش آن در پیش‌بینی اهمال‌کاری تحصیلی، احساس تنهایی و سلامت روان دانش‌آموزان. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۶(۲۱)، ۶۱-۷۵.
- شاهمرادی، مهرنوش، صفایی، علی اصغر، تجریشی، حورا، نظری، الهام، دل آرام، زینب، زارعی، زینب، و زینلی، ناهید (۱۳۹۵). کاربردهای مرسوم شبکه‌های اجتماعی در حوزه بهداشت و درمان. *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۱۳(۳)، ۲۴۸-۲۴۳.
- صراف‌زاده، مریم، و علوی، سهیلا (۱۳۹۲). جایگاه شبکه‌های اجتماعی آنلاین در میان دانشجویان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی. *تعامل انسان و اطلاعات*، ۱(۱)، ۵۶-۴۴.

فلاحی، علی (۱۳۹۵). تحلیل کیفی و کمی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی در ساختار خانواده. *زنان و خانواده*، ۱۱(۳۵)، ۱۷۰-۱۵۱.

نجف‌زاده مقدم، زهرا، حاجی تبار فیروزجائی، حسن، و اسماعیلی، مهدی (۱۳۹۸). پیشگیری از وقوع جرائم منفی عفت در فضای مجازی. *فقه و تاریخ تمدن*، ۶۳، ۱-۱۶.

نجفی، فاطمه، و واحدی، مهدی (۱۳۹۸). فرصت‌های فضای مجازی، رویکرد دینی آموزشی. *بین المللی میان‌رشته‌ای و بین‌الادیانی Pure Life*، ۲۰، ۴۸-۳۱.

یعقوبی، جعفر، و محمدی، وحید. (۱۳۹۷). کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌های اجتماعی آن از دیدگاه دانشجویان کشاورزی مورد مطالعه: دانشکده کشاورزی

دانشگاه زنجان. *پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی*، ۴۴(۱)، ۳۳-۴۴.

یعقوبی، فاطمه (۱۳۹۸). بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در گرایش دختران به مد و خودآرایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم اجتماعی، مطالعات فرهنگی. دانشگاه کاشان، دانشکده علوم انسانی. گروه علوم اجتماعی.

Bessarab, A., Mitchuk, O., Baranetska, A., Kodatska, N., Kvasnytsia, O., & Mykytiv, G. (2021). Social networks as a phenomenon of the information society. *Optimization in Industrial Engineering*, 14(1), 35-42.

Brumley, L. D., Nauphal, M., Schwartz, L. A., & Jaffee, S. R. (2021). Psychosocial correlates and consequences of adolescents' self generated academic goals and appraisals. *Research on Adolescence*, 31(1), 204-217.

Cabezas-González, M., Casillas-Martín, S., & Muñoz-Repiso, A. G. V. (2021). Basic Education Students' Digital Competence in the Area of communication: The influence of online communication and the use of social networks. *Sustainability*, 13(8), 4442.

Farani, A. Y., Karimi, S., Izadi, N., & Pouia, A. (2018). Effect of virtual social networks on entrepreneurial behaviour of agriculture students in Iran. *Applied Economics*, 51(8), 1-10.

Hrabovskiy, Y., Babenko, V., Al'boschiy, O., & Gerasimenko, V. (2020). Development of a technology for automation of work with sources of information on the internet. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 17(25), 231-240.

Hussain, A., Ahmad, N., Shafique, M. N., & Raza, M. A. (2015). Impact of social networking applications/websites on students in dera ghazi khan city Pakistan. *Singaporean Journal of Business Economics, And Management Studies*, 3(8), 1-8.

Lee, D., Lee, J., & Jung, Y.C. (2021). Altered functional connectivity of the dorsal attention network among problematic social network users. *Addictive Behaviors*, 8(116), 106823.

Martin, M., & Schumacher, P. (2012). Incidence and correlation of pathological internet

- use in college students. *Proceeding of the Annualconvention of the Amercak Psychological Association*, 8-12.
- Sanchez-navara, J., & Aranda, D. (2013). Messenger and social network sites as tools for sociability, leisure and informal learning for Spanish young people. *The European Journal of Communication*, 28(1), 67-75.
- Singh, A. S., & Masuku, M. B. (2014). Sampling techniques & determination of sample size in applied statistics research: An overview. *Economics, Commerce and Management*, 2(11), 1-22.
- Teclehaimanot, B., & Hickman, T. (2011). Student-teacher interaction on facebook: What students find appropriate. *Tech Trends*, 55(3), 19-30.

